

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ У СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

FORMATION AND IMPLEMENTATION OF STATE SOCIAL AND HUMANITARIAN POLICY IN THE MODERN HEALTHCARE SYSTEM: REGULATORY AND LEGAL ASPECTS

У статті досліджено основні проблеми правового регулювання медичної діяльності в умовах сучасних викликів, зокрема в контексті публічного управління. Виявлені ключові проблеми організаційного, правового та доктринального характеру, що впливають на ефективність медичних послуг та доступ до них. Медико-соціальна діяльність, потребує окремого правового регулювання, яке виходить за межі традиційних понять медичних послуг і допомоги. Охорона здоров'я є однією з найбільш важливих сфер публічного управління, особливо в умовах сучасних глобальних викликів.

Запропоновано основні напрямки розвитку концепції правового регулювання медичної діяльності, що включає не лише загальне, але й спеціальне та екстраординарне правове регулювання. Україна, як і багато інших країн, стикається з необхідністю реформування медичної системи, що включає не лише зміну законодавчої та організаційної бази, а й розвиток інноваційних підходів до управління в сфері охорони здоров'я. В умовах війни, соціально-економічної нестабільності та загрози для громадського здоров'я постала нагальна потреба в адаптації правового регулювання медичної діяльності, що відповідає новим викликам та вимогам.

Акцентується необхідність розширення правового режиму медичної діяльності для врахування її економічних, соціальних та гуманітарних аспектів. Нормативно-правова складність та багатогранність медичної діяльності вимагають створення правової системи, яка б охоплювала як медичну практику, так і охорону здоров'я в цілому. Руїнування інфраструктури, а також необхідність координації між національними та міжнародними інституціями створюють додаткові труднощі. В Україні в умовах війни медична галузь переживає випробування, що вимагає швидкої адаптації та ефективного управління на всіх рівнях.

У статті обґрунтовано важливість інтеграції інноваційних правових підходів, а також необхідність міжнародної співпраці для розв'язання проблем сучасної медичної системи, зокрема в умовах кризових ситуацій. Порушення доступу до медичних послуг, а також великий потік внутрішньо переміщених осіб та постраждалих створюють великий тиск на систему охорони здоров'я. У зв'язку з цим важливою є розробка інноваційних підходів до публічного управління в сфері охорони здоров'я, що повинні включати правові та організаційні інструменти для подолання цих кризових явищ.

Ключові слова: формування та реалізація, система охорони здоров'я, етап, державна соціально-гуманітарна політика, нормативно-правові аспекти.

The article examines the main problems of legal regulation of medical activity in the context of modern challenges, in particular in the context of public administration. Key problems of an organizational, legal and doctrinal nature that affect the effectiveness of medical services and access to them are identified. Medical and social activity, being an important part of economic relations, requires separate legal regulation that goes beyond the traditional concepts of medical services and assistance. Health care is one of the most important areas of public administration, especially in the context of modern global challenges.

The main directions of development of the concept of legal regulation of medical activity are proposed, which includes not only general, but also special and extraordinary legal regulation. Ukraine, like many other countries, is faced with the need to reform the medical system, which includes not only changing the legislative and organizational framework, but also developing innovative approaches to management in the field of health care. In conditions of war, socio-economic instability, and threats to public health, there has been an urgent need to adapt the legal regulation of medical activities to meet new challenges and requirements.

The need to expand the legal regime of medical activity is emphasized to take into account its economic, social and humanitarian aspects. The regulatory and legal complexity and multifaceted nature of medical activity require the creation of a consistent legal system that would cover both medical practice and health care as a whole. Problems with access to medical services, the destruction of infrastructure, as well as the need for coordination between national and international institutions create additional difficulties in implementing effective medical policy. In Ukraine, in conditions of war, the medical industry is experiencing challenges that require rapid adaptation and effective management at all levels.

The article substantiates the importance of integrating innovative legal approaches, as well as the need for international cooperation to solve the problems of the modern medical system, in particular in crisis situations. Violation of access to medical services, the destruction of hospitals and infrastructure, as well as a large flow of internally displaced persons and victims create great pressure on the health care system. In this regard, it is important to develop innovative approaches to public management in the field of health care, which should include legal and organizational tools to overcome these crisis phenomena.

Key words: formation and implementation, health care system, stage, state social and humanitarian policy, regulatory and legal aspects.

УДК 351.84:35.072.2:342.5(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2024.43.15>

Шимечко О.С.
директор
Медичний центр «Життя-Київ»

Постановка проблеми у загальному вигляді з важливими науковими і практичними завданнями. В останні роки в Україні питання нормативно-правового регулювання медичної діяльності привертає значну увагу, причини підвищеного інтересу до цієї теми очевидні. Однією з основних причин є нерозв'язаність деяких організаційних та фінансових проблем у процесі трансформації національної системи охорони здоров'я. Водночас існує брак ефективних правових механізмів, що забезпечують захист прав та законних інтересів як громадян-пацієнтів, так і медичних працівників. Системні недоліки також стосуються питань доступності та якості медичних послуг для населення.

Система бюджетно-страхової медицини в Україні також продемонструвала свою нездатність справлятися з основними проблемами галузі в умовах економічної нестабільності та фінансової кризи. Основне навантаження лягло на державну систему охорони здоров'я, яка вимагає подальшого вдосконалення фінансування та реформи. Окрім того, зберігаються серйозні проблеми з розробкою та впровадженням у вітчизняну медицину новітніх медичних технологій, таких як біологічні, генетичні та інформаційні, що вимагає вирішення організаційних, правових та етичних питань на всіх етапах їхнього впровадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Аналізуючи останні документи, можна побачити, що в Україні все частіше акцентується увага на необхідності реформування медичної сфери та правового регулювання [3]. Це включає в себе необхідність вдосконалення інфраструктури охорони здоров'я, зокрема, покращення доступу до первинної медико-санітарної допомоги, а також підвищення рівня розвитку медичних установ, що надають допомогу різним віковим групам. Проблеми, які стали очевидними під час пандемії, вимагають розробки інноваційних правових і організаційних рішень, що здатні забезпечити ефективне функціонування медичної системи в умовах сучасних викликів.

В Україні питання охорони здоров'я та збереження здоров'я громадян є важливими складовими державної політики. Так, у Стратегії сталого розвитку України до 2030 року, затвердженій Указом Президента України, серед пріоритетів визначено забезпечення доступу до якісної медичної допомоги, покращення здоров'я населення та створення умов для збереження благополуччя громадян. Крім того, у рамках національної безпеки, згідно з документами державної політики, одним із голов-

них завдань є зміцнення системи охорони здоров'я, що включає в себе розвиток інфраструктури та вдосконалення правових засад функціонування медичних установ.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття. На сьогоднішній день існує низка проблем, пов'язаних із правовим регулюванням медичної діяльності, які потребують особливої уваги. Серед них недостатня чіткість законодавчої бази, що регулює медичні послуги, а також відсутність єдиного правового режиму для різних видів медичної діяльності. Крім того, в умовах сучасних викликів, таких як пандемії та техногенні катастрофи, необхідно адаптувати законодавство до нових реалій, створюючи умови для ефективного управління в галузі охорони здоров'я.

Навіть швидкий аналіз офіційних документів останніх років свідчить про формування запиту на суттєві зміни в принципах та умовах функціонування галузі охорони здоров'я в Україні, зокрема щодо процесу здійснення медичної діяльності [1]. Зазначене відображає необхідність перегляду традиційних підходів, таких як визначення «медична послуга», а також запровадження нових концепцій правового регулювання, спрямованих на вдосконалення галузі. Зокрема, все частіше звучать пропозиції щодо «декриміналізації» медичної діяльності, що може стати важливим кроком у модернізації медичних установ і підвищенні довіри до медичних працівників.

Мета статті полягає в обґрунтуванні нормативно-правового забезпечення формування та реалізації державної соціально-гуманітарної політики щодо ефективного функціонування системи охорони здоров'я на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Публічне управління в цій сфері має бути спрямоване на інтеграцію новітніх технологій у медичну практику, забезпечення правового захисту пацієнтів і медичних працівників, а також зміцнення міжнародного співробітництва для подолання глобальних загроз здоров'ю населення. Сьогодні не відбулося також істотного поліпшення кадрового складу медичних працівників, попри триваючу оптимізацію галузі. В Україні спостерігається дефіцит висококваліфікованих та мотивованих медичних кадрів, особливо у первинному ланці. Проблема недостатньої кількості медичних працівників залишається актуальною, і це негативно впливає на доступність та якість медичних послуг. Більше того, за багато років так і не були вирі-

шені питання щодо лікарського забезпечення громадян. Пацієнти, що проходять лікування в амбулаторних умовах, змушені купувати більшість лікарських препаратів за власний рахунок, а винятки з цього правила поширюються лише на пільгові категорії громадян, таких як інваліди або пацієнти з соціально значущими захворюваннями.

Відсутність чіткої регламентації у цьому напрямі створює додаткові труднощі для формування ефективної системи медичних послуг. У зв'язку з цим, для досягнення належного рівня правового регулювання медичної діяльності, а також суміжних видів діяльності, необхідно розробити на національному рівні концепцію правового регулювання, яка б ефективно реагувала на існуючі виклики та загрози у сфері охорони здоров'я [5]. Виявлені ключові проблеми організаційного, правового та доктринального характеру, такі як відсутність чіткої правової основи для надання медичних послуг, нестабільність кадрової ситуації та обмежений доступ до необхідних ліків, значно ускладнюють досягнення високих стандартів у медичному обслуговуванні населення.

Сама по собі концепція є ідеальною моделлю, у межах якої здійснюється цілеспрямований вплив на окрему групу або взаємопов'язані групи суспільних відносин, що врегульовані правовими нормами (правовідносини). У ній визначаються предмет, принципи, основні засоби та механізми регулювання. Необхідно зазначити, що для ефективного функціонування концепції важливими є суб'єкти та учасники правовідносин, адресати, агенти галузі. Подальше більш тонке регуляторне налаштування має враховувати інтереси суб'єктів та учасників правовідносин, наявні загрози та ризики. Саме на цій основі можна формувати галузеве законодавство або його базову частину, яке забезпечить вирішення завдань, що стоять перед національною системою охорони здоров'я, і відреагує на існуючі виклики та загрози.

Медична діяльність, будучи важливою частиною економічних відносин, потребує окремого правового регулювання, яке виходить за межі традиційних понять медичних послуг і допомоги. Зокрема, медична діяльність включає не тільки процес надання медичних послуг, а й управлінські, організаційні та фінансові аспекти, що значно впливають на ефективність функціонування системи охорони здоров'я. У цьому контексті необхідно враховувати вплив глобальних економічних та соціальних процесів, які безпосередньо впливають на доступність та якість медичних послуг, а також необхідність удосконалення

правового регулювання медичних відносин для забезпечення належного рівня охорони здоров'я в умовах сучасних викликів. Тому формулювання чіткої концепції правового регулювання медичної діяльності є важливим етапом у створенні ефективної системи охорони здоров'я.

Перше питання, що вимагає рішення щодо медичної діяльності, – це з'ясування її суті. У контексті України ставлення до медицини як галузі, що безпосередньо пов'язана з громадським благополуччям, розвивалося в контексті національної безпеки та охорони здоров'я населення. Протягом тривалого часу, зокрема за радянської доби, медична діяльність сприймалася як частина загальнодержавної системи, спрямована на служіння суспільству. Лікарі виконували свою професійну роль як частину державної системи охорони здоров'я, де отримання прибутку від медичної діяльності не було пріоритетом.

Сучасний стан медичної діяльності в Україні ставить нові виклики, адже із запровадженням ринкових принципів та впровадженням системи обов'язкового медичного страхування постала необхідність чіткого визначення правового статусу медичної діяльності як економічної діяльності, яка має приносити прибуток [2]. У той же час, вона повинна залишатися в рамках соціально орієнтованої сфери, де доступність і якість медичних послуг залишаються на першому місці. Таке поєднання ринкових та соціальних аспектів вимагає особливого підходу до регулювання цієї діяльності та визначення чітких меж між економічними і соціальними цілями медичної практики.

Сьогодні медичну діяльність можна віднести до економічної діяльності в межах соціально-культурної сфери, де економічний ефект від її проведення має бути збалансований з потребами суспільства у забезпеченні доступу до медичних послуг. Законодавче врегулювання медичної діяльності вимагає чіткої системи нормативно-правових актів, які б гарантували як економічну ефективність, так і соціальну відповідальність медичних установ і фахівців.

У найширшому розумінні економічна діяльність – це процес відтворення матеріальних ресурсів та нематеріальних (духовних) благ, що включає в себе їх виробництво, розподіл, обмін і споживання. У сфері медичної діяльності медики, як правило, працюють з нематеріальними благами, такими як здоров'я та добробут людей, але в економічному сенсі вони надають послуги та виконують роботи, які мають економічну вартість. Це створює необхідність чіткого правового регулювання

медичних послуг, що з одного боку враховує соціальні потреби, а з іншого – забезпечує економічну ефективність.

В Україні, подібно до міжнародної практики, медична діяльність розглядається як важлива складова економічних відносин, яка вимагає особливого підходу до правового регулювання. Конституція України не визначає прямо медичну діяльність як економічну, але чітко закріплює право кожного громадянина на охорону здоров'я, що є основою для розробки відповідних правових норм. Сучасні нормативно-правові акти, такі як Закон України "Про охорону здоров'я", також оперують категоріями економічної діяльності, акцентуючи увагу на фінансуванні медичних послуг, обов'язковому медичному страхуванні та інших механізмах, що сприяють ефективному функціонуванню цієї сфери.

Законодавче врегулювання медичної діяльності має враховувати як економічні, так і соціальні аспекти, зокрема в питаннях доступності медичних послуг, їх якості, а також ефективного використання ресурсів. Законодавство повинно чітко визначити механізми компенсації витрат, забезпечення належного рівня медичної допомоги для різних категорій населення та сприяти впровадженню новітніх медичних технологій і стандартів, що відповідають сучасним вимогам [5].

Економічна діяльність в Україні є різноманітною, і в літературі, законодавстві та на практиці можна зустріти різні підходи до класифікації її видів. Найбільш поширеним підходом є розрізнення між підприємницькою та непідприємницькою діяльністю. Підприємницька діяльність, відповідно до ст. 2 Цивільного кодексу України, визначається як самостійна, що здійснюється на свій ризик діяльність, спрямована на систематичне отримання прибутку через користування майном, продаж товарів, виконання робіт чи надання послуг. Це діяльність, яка зазвичай здійснюється комерційними організаціями, індивідуальними підприємцями та іншими суб'єктами ринку.

Крім підприємницької діяльності, важливе місце в економічній діяльності займає діяльність, що приносить дохід, яку здійснюють некомерційні організації. Відповідно до законодавства України, некомерційна діяльність спрямована на досягнення цілей, не пов'язаних із отриманням прибутку, і не передбачає розподілу отриманого доходу між учасниками. Така діяльність часто включає медичні послуги, що надаються благодійними фондами, державними установами

або організаціями, що займаються профілактикою та лікуванням на безкоштовній або пільговій основі. На сьогодні медичною діяльністю в Україні займаються як некомерційні, так і комерційні організації, а також індивідуальні підприємці. Це відображає тенденцію до розвитку ринку медичних послуг, де приватні медичні заклади, клініки та лікарі-фахівці грають важливу роль поряд з державними установами охорони здоров'я. Медична діяльність є важливою частиною економічної діяльності, що включає надання медичних послуг, виконання медичних робіт, надання допомоги пацієнтам.

Формулювання висновків і перспектив подальших досліджень в даному напрямку. Пропонуються основні напрямки розвитку концепції правового регулювання медичної діяльності в Україні, що включає не лише загальне, але й спеціальне та екстраординарне правове регулювання. Спеціальне правове регулювання має на меті створення правових норм, які відповідають специфіці медичної діяльності, зокрема в контексті медичних послуг та лікарських процедур. Екстраординарне правове регулювання охоплює надзвичайні ситуації, які можуть вимагати спеціальних заходів у сфері охорони здоров'я, таких як епідемії, природні катастрофи чи надзвичайні ситуації, що вимагають оперативної реакції державних органів та медичних установ. Цей підхід сприяє ефективному забезпеченню прав та інтересів громадян у сфері охорони здоров'я, особливо в умовах кризових ситуацій.

З розвитком медичних послуг, які надаються комерційними організаціями та індивідуальними підприємцями, також зростає роль саморегулювання професійних спільнот. У країні є національні професійні організації, асоціації, палати та інші саморегульовані організації, які здійснюють контроль за діяльністю медичних працівників, забезпечують професійну відповідальність, страхування та вирішення конфліктів між пацієнтами і медичними працівниками. Важливо, що саморегулювання медичних професій в Україні є важливим елементом розвитку медицини, оскільки ці організації активно беруть участь у розробці клінічних рекомендацій, підготовці та перепідготовці кадрів, встановленні стандартів і норм в медичній практиці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бернс Л. Інновації у сфері охорони здоров'я URL: <http://www.management.com.ua/interview/int021.html> (дата звернення: 12.11.2024).

2. Бутник О.О., Немирівська О.Я. Особливості публічного управління в умовах світової пандемії. *Право та державне управління*. 2020. № 2. С. 142–148.

3. Gao J., Zheng P., Jia Y., Chen H., Mao Y., Chen S., Dai J. Mental health problems and social media exposure during COVID-19 outbreak. *Plos one*. 2020. Vol. 15, No. 4. P. 23–24.

4. González-Padilla D. A., Tortolero-Blanco L. Social media influence in the COVID-19 Pandemic. *International braz jurol*. 2020. Vol. 46. P. 120–124.

5. Thomas W. Pogge. Human rights and global health: a research program. *Metaphilosophy*. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-9973.2005.00362.x> (дата звернення: 27.10.2024).